

DOST DOBŘE NENORMÁLNÍ

[illegible]

**Pa
se
ka**

|||||pasparta

DOST DOBŘE NENORMÁLNÍ

Můj báječný život s autismem a ADHD

DENISE LINKEOVÁ

DOST DOBŘE NENORMÁLNÍ

Můj báječný život
s autismem a ADHD

PASEKA + PASPARTA

Přeložila Marie Voslářová

Jména a charakteristické rysy osob
byly v řadě případů změněny kvůli ochraně
osobních práv.

Copyright © Piper Verlag GmbH, München/Berlin 2015

Translation © Marie Voslářová, 2019

Cover Design © zero-media.net, München

ISBN 978-80-7432-950-0 (Paseka : tištěná kniha)

ISBN 978-80-88290-17-9 (Pasparta : tištěná kniha)

ISBN 978-80-7432-407-9 (epub)

ISBN 978-80-7432-409-3 (mobi)

ISBN 978-80-7432-408-6 (pdf)

O KOČKÁCH A LIDECH

Nejvíc ze všeho, co mě zachraňuje, mi zřejmě pomáhá to, že nemám žádnou každodenní rutinu. A právě skutečnost, že žádnou každodenní rutinu nemám, mě zřejmě taky nejvíc ze všeho ničí a pravidelně mi způsobuje záchvaty paniky.

Každodennost – to zní tísnivě a omezeně; škrtí to.

Život bez rutiny – to zase připomíná volný pád.

Když mám dobrý den, užívám si, jak se kolem mě všechno žene zběsilou rychlostí, svět vypadá jako načmáraný vodovkami. Pořád nějaké nové podněty, nonstop smích, nepřetržitě v pohybu. Celý den se pak mění v taneční scénu jako z filmu Baze Luhrmanna. Ani vteřina volna, kdy bych se mohla zamyslet. Někde si v klidu sednout a vnímat, jak se moje myšlenky honí dokola takovou rychlostí, až mi je odstředivá síla tlačí na čelo a mě z toho bolí hlava. Čím rychlejší a hlasitější je život, tím méně se ve mně ozývají hlodavé vzpomínky a ochromující obavy.

Když mám špatný den, dělám si až moc dlouhé přestávky, protože potřebuju odpočívat. Protože mě ustavičný neklid zmáhá. Najednou už není tak vzrušující a inspirující, že postrádám každodenní rutinu. Ta mi totiž rázem připadá jako jediná struktura, která by můj drolicí se život ještě mohla uchránit před totálním chaosem.

Moje porucha pozornosti a hyperaktivita, zkrátka ADHD, mi znemožňuje přejít do stand-by režimu. Přijímám a vysílám neustále – ať už je to potřeba, nebo ne. Když se toho dost neděje, myšlenky se mi točí v kruhu jako perpetuum mobile. Můj autismus ale nutně vyžaduje přestávky na odpočinek, abych dobila baterky. Věčný koloběh.

Dnes je ale všechno jinak.

Dnes sedím o samotě v ložnici, tukám do klávesnice a ruší mě nanejvýš mí dva kocouři, Michael Jackson a Elvis Presley. Když někdy podle Michaelova názoru moc pracuju (neboli málo se s ním mazlím), odstrčí svou malou kocouří hlavičkou počítač a prostě si lehne mezi mě a klávesnici. Obdivuju jeho odhodlání, protože pohnout laptopem je pro kočku úctyhodný výkon. Nemám to srdce Michaelovi bránit v jeho misi, a tak sedím a trpělivě čekám, až dílo dokončí a konečně se bude moct hustou zrzavobilou srstí otřít o moje černé kalhoty. Přede u toho tak hlasitě, že mu během drbání znovu a znovu opatrně prohmatávám břicho, jestli třeba omylem nespokl autíčko s motorkem.

Tu a tam musím práci přerušit, protože mě něco rozptyluje. Soused má už zase hodně nahlas puštěnou televizi, máma vedle telefonuje, kočky mňoukají. Není pro mě snadné soustředit se na to, co zrovna dělám. A už vůbec pro mě není snadné vydržet u komplikovaných činností.

A přesto si každý den sedám k počítači. Prsty mi běhají po klávesnici až dlouho do noci, čtu si, komunikuju, hraju hry. Lampy nade mnou a vedle mě vrhají do pokoje kužely světla a já se choulím v bílém koženém křesle. Můj psací stůl vypadá, že se každým okamžikem sesype, protože na něm každý centimetr zaplňují zvýrazňovače a lepicí papírky, zápisníky a slovníky, svíčky a hory papírů s poznámkami. Už několik týdnů jsem majitelkou pečlivě uspořádaných šanonů, nebo aspoň uspořádané byly, když je máma koupila a nachystala k použití. Všechno, co není připevněné, při sebemenším průvanu divoce poletuje nad tmavou deskou z rádobýdřeva.

Být na volné noze je požehnání, protože jsem paní svého času a můžu dělat věci tak, jak je zkrátka dělám. Jenže je to i prokletí, protože to vyžaduje míru organizace

a sebedisciplíny, kterou se vyznačují možná tak pruští generálové. Ale zcela určitě ne já.

Psaní mi ovšem šlo vždycky snadno. Pomáhá mi vybavovat si věci. Existuje řada teorií a studií, které tvrdí, že autisti mají potíže s pamětí. Pamatují si fakta, ovšem jen za toho předpokladu, že jsou pro ně nějakým způsobem zajímavá.

Samozřejmě se tento jev nedá zevšeobecňovat, stejně jako žádné jiné poznatky o autismu. V mém případě to ale platí. Vždycky jsem si dokázala velice dobře zapamatovat čísla nebo jiné údaje, pokud mi cosi v mozku říkalo, že je potřebuju znát. U svých čtyř bankovních účtů nosím v hlavě všechno: jejich čísla, kódy bank, adresy poboček, PIN a odnedávna i IBAN a BIC. Pamatuju si nejdůležitější telefonní čísla včetně několika z dob základní školy, která z mně neznámých důvodů nezapomenu asi už nikdy. Mám v hlavě i změř písmen a číslic svého hesla na wi-fi nebo poštovní směrovací čísla a popisná čísla všech bytů, kde jsem kdy bydlela (je jich celkem sedm).

Už ale nedokážu říct, co jsem dělala v den svých čtyřia-dvacátých narozenin. Anebo o předchozích narozeninách. Poslední dva roky si vůbec vybavuju jen matně. Nevím už, jak probíhala dovolená na Kypru v roce 2013. Na své poslední cesty do New Yorku a na Floridu si sice ještě pamatuju, ale jen proto, že jsem je uskutečnila nedávno. Zanedlouho se mi z paměti vytratí i tyhle vzpomínky. Nebo vlastně ne... budou tam pořád, jenom já už je nedokážu najít.

Dlouho jsem byla přesvědčená, že můj mozek všechno vymazává. Představovala jsem si to, jako bych se snažila ukládat empétrojky na disketu. Protože disketa samozřejmě nemá dostatečnou kapacitu, všechno staré se musí neustále mazat a nové věci se nahrávají místo toho.

Jenže to není vůbec pravda. Kdepak disketa. V mojí hlavě se nachází ohromný pevný disk, na kterém mám takový nepořádek, že se tam nedá absolutně nic najít. Jako v pokoji pubertáka. Všechno tam určitě je, nic se přece nevyhazuje. Ale kde se pod horou oblečení a papírů skrývá třeba nějaké cédéčko, to už nikdo netuší. Časem člověk úplně zapomene, že to cédéčko vůbec má, a najde ho náhodou při uklízení, když vlastně hledá něco zcela jiného. Ať se sebevíc snažím vnést do toho chaosu řád, je to jednoduše marné.

Když ale píšu, vybavují se mi najednou události, na které jsem nepomyslela už celou věčnost.

To se pak všechno zklidní a nic kolem sebe nevnímám. Přitom je toho spousta, co stojí za pozornost.

Je jaro a za oknem mi kvetou kaštany tou nejkrásnější, sytě růžovou barvou. Ptáci zpívají a krákají a cvrlikají a třepotají křídly, před domem si hrají děti.

Až se oteplí ještě o trochu víc, objeví se zase muzikanti, kteří potom den co den, vždycky kolem šesté, zvolna procházejí ulicí, hrají na trumpety a další nástroje, šermují pod otevřenými okny klobouky a vybírají do nich peníze. Zbožňuju to. Každý večer stojím ve francouzském okně v obýváku a poslouchám, jak se přibližují, vyhrávají a vtipkují.

Naproti našemu domu se nachází malý obchůdek s dechovými nástroji, kde se v létě nikdy nezavírají dveře. Zákazníci zkoušejí saxofony a hoboje, a když se nic moc neděje, majitel sám vezme do ruky klarinet a naplní celou roklinu úzké uličky nádherně cizokrajnými melodiemi. A v sousedním domě bydlí učitelka klavíru. Společným dvorem se od ní hudba nese až k nám do kuchyně jako z gramofonu.

Ale pět minut patří každý den trumpetistům. Tehdy obchůdky i učitelky, zákazníci i žáci utichají, sousedé se vyklánějí z oken a snaží se trefovat mincemi do starého hnědého klobouku.

STROMODŮM BEZ DVEŘÍ

V létě 2011 jsem si vzala do hlavy, že odletím na tři měsíce do Los Angeles. Tři měsíce můžou být zatraceně dlouhá a drahá doba, zvlášť ve městě, kde se za malou špeluňku platí osm set dolarů měsíčně.

A když říkám „špeluňka“, myslím to doslova.

Mým domovem byl malý kamrlík, který od zbytku pokoje provizorně oddělovala prkna. Jen tak tak se tam vešla matrace bez postele, kterou jsem zdělila po svém předchůdci. Místo zbývalo už jen na miniaturní knihovničku a věšák, na který se dalo s trochou štěstí odložit deset kousků oblečení, načež se zřítil.

Kromě toho jsem za těch pár drobných mohla využívat ještě kuchyni s obývánkem, balkon a malou koupelnu, kde mi dělali společnost obří pavouci.

Dorazila jsem večer, vyzvedl mě Ryan.

Když jsem opustila břicho letadla, pohltilo mě horko. Všechno tam připomínalo terakotu nebo neleštěný kámen. I na dotek to tak působilo, dokonce i vzduch. Tížil mě na ramenou a byl cítit prachem. Zpoza velké skleněné stěny na mě drtivě doléhala černá noc.

Podali jsme si ruce. Ryan mi odnesl tašky k dodávce, starému rozhrkanému Volkswagenu. Nastoupila jsem a zabouchla dveře.

Když jsme míjeli vrátnici parkoviště, Ryan mě požádal o sedm dolarů. Řekl mi, že u sebe nemá hotovost, a omluvně obrátil naruby kapsy pestrobarevně pruhovaných šortek. Vylovila jsem několik dolarových bankovek a podala mu je. Připadaly mi jako peníze z Monopolů, taky tak malé a tlusté. I ulice působily stejně neoprávdově jako

ty zelené papírky, jako tamní vzduch a terakotové letiště. Byla tma a neonové reklamy tu a tam malovaly křiklavé světelné fleky na silnice a výmoly. Celou cestu jsme mlčeli. Až když jsme zastavili, Ryan promluvil.

„This is Treehouse.“

Tázavě jsem se na něj podívala.

„We call it Treehouse cause there's a huge tree in the middle.“

Odtud tedy název Stromodům. Vysvětlení bylo nabíledni. Vyčerpaně jsem zdolala sedmnáct a půl schodu a zůstala stát před nedovřenými dveřmi.

„This is our apartment.“

Na modré ploše dveří nakřivo visela zlatá, ale zaručeně ne ze zlata vyrobená jednička. Celé to na mě nepůsobilo zrovna moc slibně.

„Why is the door open?“

Ryan se na rozdíl ode mě vůbec netvářil ustaraně. Dveře v nepořádku ho netrápily. Nikdy bych nedokázala být tak nad věcí.

„We never close the door. Everybody is welcome.“

Nechala jsem pohled sklouznout po těch sedmnácti schodech. Tvrdě přistál na podestě plné odpadků. Každý je tu vítaný?

„Like... everybody? As in... everybody?“

Zaposlouchala jsem se do rámusu z ulice. Hovor několika chlápků, pronikavý smích nějaké holky, dva nebo tři štěkající psi. A šramotící bezdomovec. Visel na popelnici, hlavou a horní polovinou těla uvnitř. Popelnice stála vedle dodávky, a tak to byla s největší pravděpodobností naše popelnice.

„No, stupid, just the Treehouse people.“

Ať už se ke „stromolidem“ počítal kdokoli. Abych nevyprovokovala nějaký konflikt, už jsem radši nic neříkala.

Nepřítomnost pořádných domovních dveří mi vadila, ale nechtěla jsem působit malicherně. Ne hned po příjezdu.

Ráno jsem se za východu slunce vysoukala z peřin. Izolepa, kterou byly na skleněnou stěnu připevněné záclony, se na několika místech odloupla a propouštěla do ložnice světlo a, což bylo podstatně horší, pořádné vedro. Celá rozespalá jsem se poprvé pořádně rozhlédla po místnosti připomínající akvárium. Byly tu tři stěny. Jednu tvořily velké přitlučené dveře, druhou sklo a třetí byla vyrobená z prken, mezi nimiž stály opřené další dveře.

Na malém kousku koberce mezi postelí a dveřmi se válely talíře se zaschlými zbytky a špinavé prádlo. Nebyla tu žádná lampa ani jiný nábytek kromě matrace, na které jsem spala. Z obýváku ke mně škvírami mezi prkny doléhaly různé zvuky. Ryan mi předtím sdělil, že máme spoustu spolubydlících. Tak to zkrátka chodí, když člověk v L. A. může dát za nájem jen osm set dolarů měsíčně.

S námahou jsem vstala a po špičkách jsem s tenkým hnědým prostěradlem ovinutým kolem těla vykročila ke dveřím. Jakmile jsem je otevřela, v ruce mi zůstala i polovina rámu.

„Hey, you gotta be Denise.“

Světlem zalitá postava. Když si oči zvykly na slunce, rozeznala jsem hnědou kudrnatou hlavu. Žena seděla v tureckém sedu na zemi u nesmyslně velkého skleněného stolu a na sobě měla něco, co trochu připomínalo basketbalový trikot. Mezi palcem a ukazováčkem otáčela krátkým brčkem.

„Morning, gorgeous,“ pozdravila mě další mladá žena širokým texaským přízvukem. Vypadala čistší než ta první. Výrazné křivky jejího těla halily široké černé šaty, černé vlnité vlasy jí splývaly na hnědá ramena. Měla velký nos a taky

velkou mezeru mezi zuby. Zamrkala, naklonila se dopředu a žiletkou shrnula na skle na hromádku bílý prášek.

„You're up early,“ řekla jsem nikomu určitému a zírала na to bílé cosi. Žena s mezerou mezi zuby sledovala můj pohled a zeptala se mě, jestli si taky dám lajnu. Na uvítanou. Odmítla jsem. První z žen vstala a došla ke mně.

„I'm Cat.“

„Jeez, why so formal?“ Druhá žena mě objala.

„I'm Hannah. And we're all family here.“

Pořád ještě trochu v omámení a na pochybách, jestli se mi celá ta situace jenom nezdá, jsem vyšla otevřenými skleněnými dveřmi na balkon. Ten byl stejně jako obývací zastavěný ošoupanými pohovkami, křesly, nevyčištěnými bongy a plechovkami od piva. Cat se vydala za mnou. Opřela se o žluté zábradlí a zapálila si mentolovou cigaretu. Prsty nohou s prstýnky se jí lepily do špíny, nehty škrábala do kamenné podlahy.

„You gotta love the sunrise,“ vydechla. Zářivě modré nebe zahalil kouř. Měla pravdu. Východ slunce byl pěkný. Přijala jsem hořící cigaretu stejně němě, jako mi ji Cat podala. Měla zaneřáděné prsty. Jak to dokázala, to mi zůstává dodnes záhadou. Los Angeles se nenachází v lese. Příležitostí, jak přijít k hlíně za nehty, je tu mírně řečeno poskrovnou. Ale vlastně mi to bylo jedno. Na špínu tady určitě neumřu, usoudila jsem. To k nám spíš někdo napochoduje věčně otevřenými dveřmi a zastřelí mě ve spánku.

10919 Strathmore Drive, Los Angeles. To teď byla moje nová adresa. A tihle lidi se na příští nejméně tři měsíce měli stát mými přáteli, pokud jsem tu nechtěla zůstat úplně sama.

Dům vypadal jako několikapatrový vaječný žloutek. V roce 1949 jej postavil americký architekt John Lautner

pro výtvarnici Helen Taylor Sheatsovou, roku 1988 jej město Los Angeles prohlásilo za historickou kulturní památku. Což sice znělo překrásně, ale nic moc to neznamenalo, protože budovu už celé věky využívali jako noclehárnu studenti.

Bydlením se to nazvat nedalo. Panovala tam taková špína, že i na té špíně se už dělaly skvrny, a všechno bylo natolik chatrné, že každý den, kdy se nic nerozpadlo ani nezřítilo, se dal považovat za zázrak.

Dům tvořily kruhové byty nastavené jeden na druhý, ve volném prostoru uprostřed byl strom a malé jezírko s vodopádem. Údajně v něm žily ryby, ale já nikdy žádné neviděla. Když jsem se po nich dívala, pravděpodobně se vždycky zrovna schovaly do plechovek od piva, které ve vodě plavaly.

Ke každému z bytů patřil balkon. K pěstování ilegálních léčiv se balkony využívaly jen málokdy, na to nebyly příliš praktické. Zato se evidentně výborně hodily k tomu, aby se na nich tato léčiva konzumovala.

Dodnes si nejsem jistá tím, kolik lidí v domě doopravdy žilo. Muselo jich ale být aspoň čtyřicet. Do některých bytů jsem nikdy nevkočila. V bytě č. 1 nás bylo pět. Sam přespával v kumbálu mezi dvěma místnostmi, kterým se říkalo koupelny. Světlo v koupelně jsem se brzy naučila nerozsvěcet. Chtěla jsem se co nejmíň dívat na tamní pavouky. Naneštěstí na to pavouci nebrali moc ohled a já minimálně třikrát uklouzla při sprchování, protože se mi některý z nich spustil přímo před obličej a pohupoval se mi ve výšce očí jako odporný osminohý bungee jumper.

Za jednou z koupelen bydlela Hannah. Břišní tanečnice, fotografka a majitelka mezery mezi zuby. Už nestudo-

vala a ve Stromodomě zřejmě opravdu zůstávala kvůli jeho atmosféře. Nechápala jsem to. Člověk přece nemůže být až tak mimo jenom z drog. Ale třebaže jsem nikdy nepochopila, proč někdo dobrovolně žije v odpadcích, z Hannah se v L. A. stala moje nejbližší kamarádka.

Vedle ní měla pokoj Cat, která studovala cosi, co sto procentně nemělo nic společného s hygienou. Z ledničky nám neustále kradla jídlo, což nakonec vedlo k tomu, že jsme si s Ryanem opatřili vlastní ledničku se zámkem, abychom neumřeli hladu.

Časem jsem se naučila překročit svůj stín a se spínou se sžít. Naučila jsem se i bydlet pohromadě s dalšími lidmi a nezbláznit se z toho, že se nad mým pokojem skoro denně pořádá party.

„Kdy ses dozvěděla o své diagnóze?“ zeptal se mě jednou večer Sam.

Sam studoval psychologii.

O své diagnóze? Pomalu jsem oddálila ruce od uší. Kolem zrovna projížděla sanitka s vřeštící sirénou. Sam a já jsme si jako jediní v povážlivě plném a hlučném obýváku zacpali uši. Možná jsem jeho slova, která ke mně pronikala jen tlumeně, špatně pochopila.

„O čem?“

„O své diagnóze.“ Sam se na mě zářivě usmál.

„Netuším, o čem mluvíš.“

„No, Asperger. Máš přece Aspergera.“

Sam zněl, jako by po tisíci vysvětloval malému děcku, že s nůžkami v ruce se nemá utíkat.

„Co že mám?“

Ty nůžky se mi skoro zhmotnily. Utíkala jsem s nimi a upadla. Trochu rozpačitě a hlavně zmateně jsem sklopila pohled, jako bych je už cítila zabodnuté v noze.

„Aspergerův syndrom. O tom jsi přece musela slyšet. Autismus.“

Slovo autismus jsem samozřejmě znala. I na Aspergerův syndrom jsem si matně vzpomínala. Jednou jsem četla v nějakém článku, že Aspergera má Sheldon z *Teorie velkého třesku*.

Tak jsem holt postižená, pomyslela jsem si, když jsem se na sebe později večer dívala do zrcadla. Možná i jinak vypadám? Vypadám autisticky? Vždycky mi připadalo, že mám abnormálně vysoké čelo. Mají ho všichni autisti? Sheldon ano. Dustin Hoffman v *Rain Manovi* taky. Takže by na tom mohlo něco být. Je vysoké čelo atraktivní?

Pochopitelně samé nesmysly. Měla jsem v hlavě obrázky stejných klišé na téma autismu a Aspergera jako skoro každý, kdo se tímhle tématem nikdy blíž nezabýval. Nedokážu bleskově spočítat rozsypané zápalky ani žolíkové karty, učení nazpaměť mi šlo vždycky ztuha a při hlasitých zvucích, třeba když zaječí požární hlásič, nemám ve zvyku navíc ještě sama vykřiknout.

Autismus není vidět. A Kim Peek, předobraz role Dustina Hoffmana, vůbec žádný autista nebyl: měl tzv. *savantský syndrom*. To, čemu se v němčině říká „ostrůvkové nadání“, tedy nepochopitelné duševní schopnosti v konkrétní, úzce vymezené oblasti.

Ale to jsem tehdy nevěděla. Vlastně jsem nevěděla vůbec nic. Jen jsem instinktivně tušila, že Samovo podezření je pravdivé.

Jsem autistka.

Vysvětlovalo se tím prostě všechno. Vysvětlovalo se tím, proč se celý život cítím nepatřičně. Ne že bych si připadala jiná než ostatní. Ale ostatní mi dávají najevo, že jiná jsem.

Ještě dřív, než jsem přesně věděla, co autismus znamená, jsem si byla jistá, že se Sam neplete. A že tohle zjištění všechno změní.

SVĚTLO A HLUK

Od toho večera v Los Angeles uplynuly čtyři roky. Dnes už vím, že rámus tam v obýváku a houkání sanitky mi způsobily *overload* neboli smyslové přetížení, kterému jsem se mohla bránit jediné tak, že jsem si zacpala uši a na chvíli se stáhla do sebe.

Nejsem schopná filtrovat podněty a vytěšňovat to, co není důležité. Všechno okolo mě si nárokuje stejnou pozornost. Často si představuju, že kdyby každý vnímal jako já, nejspíš by neexistovaly žádné kavárny, natož kluby.

Příšerně nahlas a k nevíře blízko: název románu od Jonathana Safrana Foera to docela dobře vystihuje. Když jsem třeba v kavárně, dojmy se mi prolínají. Rozhovor, který vedu, je pro mě stejně intenzivní jako ten u vedlejšího stolu. Nebo jako zvuk kávovaru, hučení aut projíždějících za oknem, pokřikování hrajících si dětí, zpěv ptáků, škrábání tužky po papíře.

Světlo intenzitu zvuku ještě posiluje. Když je ho hodně, vnímám zároveň, že je všechno hrozně hlasité. Proto nosím sluneční brýle, i když je zataženo. Znáám autisty, kteří používají chrániče sluchu, aby se vyhnuli rámusu. Všechno je moc hlasité, moc světlé, moc horké. Vzduch houstne a je těžké z něj odkrajoval kousky, které by člověka neudusily.

Klasický příklad smyslového přetěžování představují obchodní domy. Velká nákupní centra, kde se dá sotva dýchat, přestože tam jsou vysoké stropy a vlastně dost místa pro kyslík. Ten ale nemůže proniknout mezi všechny ty zvuky, které zahalují dav jako dým.

Vstoupíte dovnitř a hluk je rázem všude okolo. Zvuky z různých směrů a o různé síle. Změť šumů a ruchů.

Hraje hudba, o kus dál ale hraje zase jiná. Tamhle se někdo s někým hádá, nějaká paní se směje, dítě brečí, skřípe eskalátor, bzučí lampa, prodavačka nabízí ochutnávku, spousta nákupních vozíků rachotí v různých rytmech, brigádník doplňuje do regálu cinkající láhve.

Slyším všechno tak, jako by se mi to odehrávalo přímo v uchu. S každým dalším zvukem hladina rámusu ještě stoupá. Ve fluorescenčním světle je všechno příliš zářivé, k tomu ještě ta spousta barev. Ze stropu visí cedule s akčními nabídkami plnými překlepů, vyvedené snad všemi obvyklými písmy. Zboží se vrší v regálech nebo se nepřehledně povaluje na slevových pultech. Stěny jsou sněhobílé a liliově bílé a květově bílé a moučně bílé a emailově bílé, sádrově bílé a kokosově bílé. Vlastně vůbec nevím, co ta označení znamenají, ale z nějakého důvodu cosi uvnitř mě rozeznává rozdíly mezi barevnými odstíny a dává mi pocit, že šilhám nebo vidím dvojité nebo mám něco v oku.

Vývěsky nad ohnivě červenými, tomatově červenými, rumělkově červenými, burgundsky červenými a vínově červenými kartony s nebesky, světle, kobaltově, ultramarínově, enciánově a indigově modrými písmeny Comic Sans a Arial a Helvetica vypadají jako puzzle. Až na to, že se nejedná o jednu skládačku, ale o náhodné dílky ze spousty skládaček, které najednou mají dát dohromady obraz.

Cítím závrať a nevolnost a zírám do podlahy, protože věci, které mám v zorném poli, se mi pomalu začínají slévat. Jako kdyby mi napršelo na brýle a dívala bych se s nimi do slunce. S každou skvrnkou, která se mi rozpije a skrz kterou už pořádně nevidím, vnímám větší hluk, ale vlastně už vůbec nic neslyším. Anebo všechno naráz. Radiový přijímač hledá a hledá, ale nenachází žádný vysílač.

Je skoro nemožné při tom všem ještě procházet nákupní seznam.

Když nakupujeme s mámou, je mi jí vždycky hrozně líto, protože během pár minut začínám být úplně nesnesitelná. Jakmile mě ale něco zaujme, třeba koutek s knihami nebo filmy, moje soustředění se rázem obnoví na 110 %.

Nedivila bych se, kdyby mámě připadalo, že si z ní dělám blázný. Celé věky zdánlivě chodí po obchodě s protivnou netýkavkou, která na ni při každé otázce a každém komentáři vyjede, ale jakmile netýkavku něco zaujme, rázem se vzpamatuje a už ani nevnímá, že s ní někdo mluví.

Není za tím ale žádný zlý úmysl. Přetížení smyslů je peklo na zemi. Jedinou možnost, jak ho zvládnout nebo mu dokonce úplně předejít, představuje bezpodmínečné dodržování plánu. Potřebujeme obálky? Tak jdeme do oddělení kancelářských potřeb. Nezastavuju se po cestě, protože zrovna nabízejí zlevněné Prosecco. Vůbec si toho nevšímnu. Dokonce ani nepostřehnu, že nějaké Prosecco mají. Protože v tu chvíli bych musela vnímat a vpustit dovnitř všechno.

Při overloadu vidím svět jako skrz síť proti hmyzu. Ale když mě něco zaujme, dokážu okolní podněty úplně vytěsnit. Jako bych se najednou místo do širokoúhlého objektivu podívala do malého dalekohledu. Proto se v prodejnách nebo odděleních, které mě upoutají, dokážu soustředit bez problémů. Vysvětlit to ale ostatním, navíc ve chvíli, kdy se s overloadem potýkám, je pro mě nadlidský úkol. Lehké to není, ani když si pohodlně sedíme v kuchyni u stolu. Člověk totiž nakonec stejně zní pokaždé jako idiot.

Někdy si přeju, aby bylo možné jednoduše říct: už nemůžu, chtěla bych jít domů. Aby to lidi přijali a neměli mi to za zlé. Aby to neznamenal problém a aby mě kvůli tomu nikdo nepovažoval za nezdvořilou.

99 ASPERGEROVSKÝCH BODŮ

Zkušenost s přetížením smyslů zná každý autista a každý ji prožívá jinak. Koneckonců neexistuje jen jeden autismus. Podle MKN-10, aktuální verze mezinárodní klasifikace nemocí Světové zdravotnické organizace, patří autismus k „pervazivním vývojovým poruchám“. Doslova se tam uvádí: „Skupina těchto poruch je charakterizována kvalitativním porušením reciproční sociální interakce na úrovni komunikace a omezeným, stereotypním a opakujícím se souborem zájmů a činností.“

V současnosti se někdy hovoří o „poruchách autistického spektra“, aby bylo jasné, že toto označení zahrnuje hodně různorodé projevy typické pro autismus. Existuje dětský autismus, někdy provázený opožděným vývojem řeči, problémy při sociálních interakcích, strachem ze změn a omezeným intelektem. Existuje Aspergerův syndrom, který bych na základě vlastní zkušenosti definovala jako omezení sociální intuice a rozšíření smyslového vnímání. „Sociální neobratnost“, tak jej charakterizovala Temple Grandinová, profesorka z Coloradské státní univerzity a jedna z nejznámějších autistek na světě, když jsem s ní dělala rozhovor. Existuje také atypický autismus a dále hrstka kombinovaných forem a poruch, které se autismu podobají.

Ale to, co nás „podivíny“ doopravdy odlišuje od neurotypické většiny, je myšlení. Samozřejmě máme určité symptomy a lze nás třídit do kategorií jako lístky v kartotéce. Ale koho ne? Nakonec rozhoduje libovůle a náhoda; momentální nastavení společenských norem, uvnitř kterých žijeme jako ve svěrací kazajce. Tu sice klidně můžete eufemi-

stický nazývat „ochranný kabátek“, ale každý přece stejně ví, že dlouhé rukávy a přezky na ní nejsou pro ozdobu.

Na uklidněnou slyšíme obecné fráze: „Každý z nás je přece nějak jiný.“ Lidé jsou systematicky rozdělováni do číselných řad, aby se pojmenovaly jejich zvláštnosti a odchylky a aby se vůči nim ostatní vymezili. Zároveň ale málokdo stojí o to být „normální“. Jestliže já jsem MKN-10-GM-2014 F84.5 a MKN-10-GM-2014 F90.0, druhý chce být minimálně MKN-10-GM-2014 F84.6 nebo MKN-10-GM-2014 F90. 1. Tak vznikají trendy pankáčů, gotiků nebo hipsterů, až i je zase pohltí obrovský chřtán konformity. Už neexistují prakticky žádná tabu, skoro všichni jsme se dostali do středu společnosti. Všechno „jiné“, co ještě zbývá, se okamžitě romantizuje a libovolně patologizuje. Časem dostaneme v rámci MKN každý svou vlastní škatulku.

Jediným znatelným rozdílem mezi těmi s razítkem a těmi bez razítka je účinek, který orazítkování na orazítkované má. Aby nedošlo k nedorozumění: diagnózy jsou potřebné. Jenže ne pro nás, orazítkované.

Diagnózy jsou potřebné, protože okolní svět naše chování postihuje, ještě než vůbec zjistí, jakou nálepku máme. Protože je tolik lidí posedlých hledáním rozdílů a podobností, ať to stojí, co to stojí. Kdo by tomu věnoval jen o trochu víc času, dost brzy by si všiml, že rozdíly a podobnosti existují mezi všemi lidmi. Nad tím se ale nikdo nezamýšlí.

Jediný, kdo se důsledně analyzuje, zpětně zkoumá své jednání, pitvá své pocity a zpochybňuje každý svůj základní rys, jsme my. My, kdo neodpovídáme šabloně, po které je právě poptávka. Jsme mistři pozorování, antropologie, psychoanalýzy. Dennodenně se rozebíráme a potom se usilovně snažíme složit zpátky. V tom dává častý symbol autismu, dílek puzzle, skoro i smysl. Ale každý člověk

sestává z nespočetných faset. Nám se tvrdí, že nám určité dílky chybějí, ale ti, kdo nám to říkají, se ještě nikdy nepodívali, jestli sami mají všechny pohromadě. My jim věříme, protože jich je hodně. A protože nevíme, proč by měli lhát. Takže své dílky rozpojujeme a zkoumáme každý zvlášť tak dlouho a intenzivně, až známe každý koutek, každý tah štetcem svého já.

Tehdy v Los Angeles Sam okamžitě poznal, že mám Aspergerův syndrom. Sám je také autista. I já to teď už často u druhých rozpoznám na první pohled. Předpokládal, že o tom vím, a bezelstně se zeptal na dobu, kdy jsem se o diagnóze dozvěděl.

Když jsme měli tento první krok za sebou, Sam, který se na Aspergera specializuje, začal s vyšetřováním, a to tak, že mi ve svém studentském pokoji o velikosti šatní skříně pokládal spousty divných otázek. Seděla jsem na kraji jeho matrace uprostřed oblečení, obrazů s čínskými znaky opřených o stěnu a pingpongových pálek.

„Uměla jsi jako malá lézt po čtyřech?“

„He?“

„Nevyprávěla ti o tom máma? Pamatovat si to samozřejmě nemůžeš, ale při stanovování diagnózy je obrovsky důležité vzít v úvahu rané dětství, proto se rodičům obvykle s pomocí dotazníků...“

Sam dokázal mluvit opravdu ohromující rychlostí. Zatímco se oháněl vysvětleními a kódy MKN, hekticky přecházel po svých dvou čtverečních metrech sem tam a listoval v knihách, které vedle mě kupil.

„Jo, máma o tom hrozně ráda vypráví. Dokázala jsem lézt jenom pozpátku.“

„Vidíš, to je typické. Měla jsi ve školce kamarády?“